

H. Hakan Yılmaz¹
Merkez Direktörü

2024 AĞUSTOS BÜTÇE GERÇEKLEŞMELERİNİN OVP HEDEFLERİ AÇISINDAN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ: KAMU BÜYÜRKEN NASIL TASARRUF EDİYOR?

I. 2025-27 OVP'sinde 2024 MYB Bütçe Revizyonlarına Bakış

DEĞERLENDİRME NOTU

Eylül başında açıklanan 2025-27 dönemini kapsayan OVP'de 2024 yılı Merkezi Yönetim Bütçe (MYB) hedefleri revize edilmiş ve bütçe açığı GSYH'ye oran olarak yüzde 6,4'ten yüzde 4,9'a düşürülmüştü.

2024 yılı tahminleri üzerinde yapılan bu revizyon;

- GSYH'de enflasyon kaynaklı beklenen nominal artışın yanında
- Reel olarak bütçe harcamalarının programa göre azalması ve
- Vergi dışı gelirlerin ise artmasından kaynaklanmıştır.

Başka bir ifadeyle, 2024 yılında OVP revizyonunda **reel olarak vergi gelirleri tahsilatı düşerken vergi dışı gelirlerdeki artışın reel bütçe harcamalarındaki düşüşe eşlik etmesi öngörüsü ile bütçe dengesi iyileşmektedir.** Buna göre, 2024 yılında bütçe faiz dışı harcamalarının yüzde 67,7, faiz giderlerinin yüzde 92,4, vergi gelirlerinin yüzde 69,9, diğer gelirlerin ise yüzde 106,5 seviyesinde artması beklenmektedir.

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1470/H.+Hakan+Yilmaz>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Tablo 1. 2024 Yılı MYB Hedeflerinin OVP'de Revizyonu

(milyar TL)	2023 Gerç	2024		% Artış		GSYH'ya Or. %		
		Bütçe	OVP	2024B/ 2023	2024OVP /2023	2023 Gerç	2024 Bütçe	2024 OVP
Harcamalar	6.588	11.089	11.213	68,3	70,2	25,1	26,9	25,4
1-Faiz Hariç Harcama	5.913	9.835	9.915	66,3	67,7	22,5	23,9	22,4
Personel Giderleri	1.325	2.553	2.678	92,8	102,2	5,0	6,2	6,1
Sosyal Gv.Kur. Devlet Pr.	186	312	333	68,2	79,1	0,7	0,8	0,8
Mal ve Hizmet Alımları	454	680	773	49,8	70,3	1,7	1,7	1,7
Cari Transferler	2.374	4.267	4.011	79,7	69,0	9,0	10,4	9,1
Sermaye Giderleri	544	788	1.093	44,8	100,8	2,1	1,9	2,5
Sermaye Transferleri	858	721	724	-16,0	-15,6	3,3	1,8	1,6
Borç Verme	173	299	303	72,5	75,4	0,7	0,7	0,7
Yedek Ödenek		215					0,5	
2-Faiz Harcamaları	675	1.254	1.298	85,9	92,4	2,6	3,0	2,9
Gelirler	5.208	8.437	9.065	62,0	74,1	19,8	20,5	20,5
Vergi Gelirleri	4.501	7.408	7.605	64,6	69,0	17,1	18,0	17,2
Diğer Gelirler	707	1.029	1.459	45,7	106,5	2,7	2,5	3,3
Bütçe Dengesi	-1.380	-2.652	-2.149	92,1	55,6	-5,3	-6,4	-4,9
Faiz Dışı Denge	-706	-1.398	-851	98,1	20,5	-2,7	-3,4	-1,9
GSYH (milyar TL)	26.276	41.159	44.218					

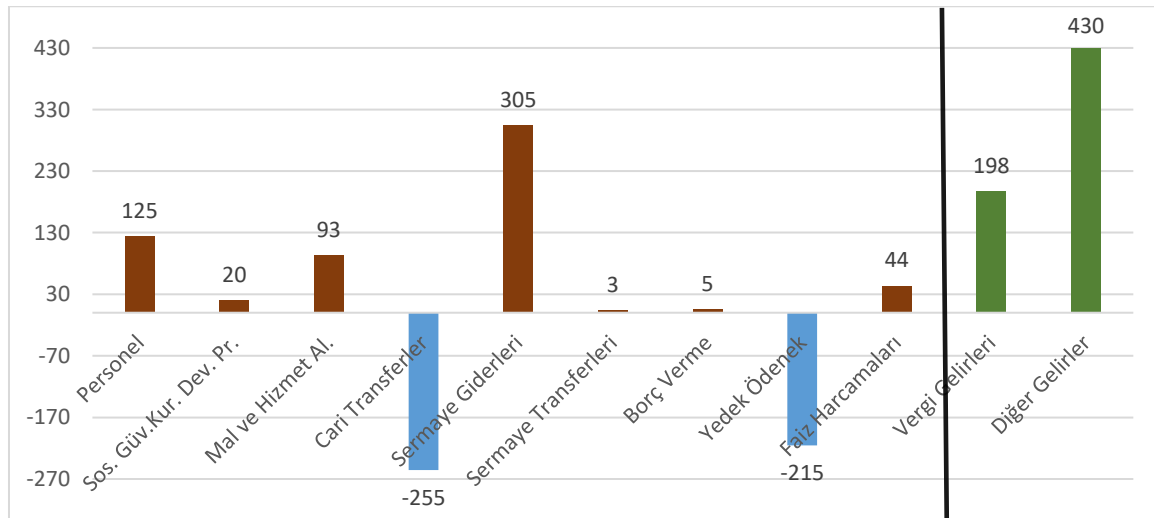
Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TEPAV hesaplamaları

Deprem için ayrılan bütçe ödeneklerinin tamamının ise 2024 yılında programlandığı şekilde kullanılacağı öngörülmektedir (GSYH'ye oran olarak yüzde 2,4 seviyesinde).

Bu revizyonlar sonucunda bütçe harcamalarının GSYH'ye oranı yüzde 26,9'dan yüzde 25,4'e düşerken bütçe gelirlerinin oranı ise yüzde 25,5 ile aynı seviyede kalmıştır. Bununla birlikte, **2023 yılına göre GSYH'ye oran olarak bütçe harcamaları ve bütçe gelirleri artmaktadır. Harcamalarda artışı belirleyen personel, yatırım, sermaye giderleri ile faiz giderleri olurken gelirler tarafında ise vergi gelirleri düşmesine rağmen vergi dışı gelirler** (alınan bağış ve yardımlar ile faiz ve ceza gelirleri ağırlıklı) **önemli ölçüde artmaktadır.**

Sonuç olarak mali tedbirlerin uygulandığı bir dönemde yedek ödeneğin de katkısıyla deprem dışı ve dönemsel önceliği olmayan harcamaların kontrol altında tutulması veya ertelenmesi para politikasına destek açısından beklenirdi.

Grafik 1. 2024 Yılı MYB Gider ve Gelir Tahminlerinde OVP'de Öngörülen Artış ve Azalış Kalemleri (milyar TL)

II. MYB Ağustos Sonu Bütçe Gerçekleşmeleri ve Gösterdiği Temel Riskler

OVP şablonunda devam edersek **ağustos sonu itibarıyla bütçe açığı, vergi gelirlerindeki yavaşlamanın etkisiyle yüzde 153,9 oranında artarak 974 milyar TL'ye çıkmıştır**. Kurumlar vergisinde geçici verginin eylül ayına ertelenmesi, vergi gelirleri tahsilatının dönemsel olarak düşük çıkmasına bu da açığın artmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte, personel harcamaları, sermaye giderleri ve borç verme kalemlerindeki artış oranları yıl sonunda diğer **harcama kalemlerinde bir ek tasarruf olmazsa OVP hedeflerinin üzerinde gerçekleşme riskini ortaya koymaktadır**.

Tablo 2. OVP Formatında Ağustos Sonu Bütçe Gerçekleşmeleri(2023-24)

	2023	2024	% Artış
(milyar TL)	Ağustos	Ağustos	2024/ 2023
Harcamalar	3.382	6.227	84,1
1-Faiz Hariç Harcama	2.982	5.463	83,2
Personel Giderleri	827	1.762	113,1
Sosyal Gv.Kur. Devlet Pr.	120	216	80,6
Mal ve Hizmet Alımları	232	386	66,4
Cari Transferler	1.412	2.408	70,5
Sermaye Giderleri	199	449	125,2
Sermaye Transferleri	100	46	-54,7
Borç Verme	92	197	113,9
Yedek Ödenek			
2-Faiz Harcamaları	400	764	91,0
Gelirler	2.999	5.253	75,2
Vergi Gelirleri	2.596	4.402	69,6
Diğer Gelirler	403	851	111,3
Bütçe Dengesi	-383	-974	153,9
Faiz Dışı Denge	17	-210	-1.353,6

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TEPAV hesaplamaları

Mali tedbirler kapsamında harcama tasarruflarının özellikle yatırım, cari transferler ve borç verme kalemlerinde yetersiz kaldığını bütçe sonuçları göstermektedir.

Parlamentodan geçen 7521 sayılı torba yasa ile BOTAŞ'ın görev zararı alacaklarının mahsup edilmesi, BOTAŞ'ın kalan görev zararı borçlarının bekletilmesi ile kamu bankalarına Varlık Fonu üzerinden bütçeyle ilişkilendirmeksizin sermaye aktarımı yapılması² harcamalardaki artışı sınırlayan uygulamalar olmuştur.

Ağustos sonu itibarıyla harcamalarda artış oranı yüzde 84,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ortalama enflasyon ve büyümenin üzerinde bir genişleme söz konusudur. Harcamalardaki artışa en büyük katkı cari transferler ile personel giderlerinden gelmiştir. İzleyen aylarda baz etkisiyle personel giderlerinde artış hızı yavaşlayacak olmakla birlikte **özellikle deprem harcamalarının hızlanacak olması, cari transferlerde SGK açığı ile mal ve hizmet alımı kaleminde ödeneklerin yetersiz kalmasından kaynaklı ilave bir mali baskı da yıl sonu için söz konusu olacaktır.**

² Bu konuda detaylı açıklama ve değerlendirmeler için "Birinci harcama paketi ne getiriyor? (IV)" başlıklı değerlendirme notuna bakılabilir. <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10799>

Tablo 3. MYB Ağustos Sonu Bütçe Gerçekleşmeleri Karşılaştırması (2023-24)

			% Dağılım			Bütçe %	
(milyon TL)	2023 Ağustos	2024 Ağustos	% Artış	2024	Artışa Katkı (%)	2023	2024
Harcamalar	3.382.103	6.226.569	84,1	100,0	100,0	51,6	56,2
1-Faiz Hariç Harcama	2.982.002	5.462.561	83,2	87,7	87,2	50,5	55,5
Personel Giderleri	826.534	1.761.532	113,1	28,3	32,9	62,3	69,0
Sosyal Güv.Kur. Devlet Primi	119.660	216.109	80,6	3,5	3,4	65,3	69,2
Mal ve Hizmet Alımları	232.056	386.212	66,4	6,2	5,4	55,3	56,8
Cari Transferler	1.412.053	2.407.752	70,5	38,7	35,0	56,4	56,4
Sermaye Giderleri	199.227	448.596	125,2	7,2	8,8	52,0	56,9
Sermaye Transferleri	100.484	45.555	-54,7	0,7	-1,9	19,3	6,3
Borç Verme	91.988	196.804	113,9	3,2	3,7	22,4	65,9
2-Faiz Harcamaları	400.100	764.008	91,0	12,3	12,8	61,9	60,9
Gelirler	2.998.719	5.253.015	75,2	100,0	100,0	60,8	62,3
1-Genel Bütçe Gelirleri	2.932.320	5.111.628	74,3	97,3	96,7	60,2	61,3
Vergi Gelirleri	2.595.811	4.401.815	69,6	83,8	80,1	60,8	59,4
Dolaysız Vergiler	918.069	1.444.501	57,3	27,5	23,4	59,1	56,9
Dolaylı Vergiler	1.677.741	2.957.314	76,3	56,3	56,8	61,8	60,8
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	97.834	92.205	-5,8	1,8	-0,2	56,4	67,0
Alınan Başış ve Yard. ile Özel Gel.	17.544	92.103	425,0	1,8	3,3	43,0	215,2
Faizler, Paylar ve Cezalar	208.608	504.721	141,9	9,6	13,1	57,1	71,9
Sermaye Gelirleri	8.443	13.247	56,9	0,3	0,2	44,9	40,0
Alacaklardan Tahsilat	4.079	7.537	84,7	0,1	0,2	87,1	79,0
2-Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gel.	48.797	110.105	125,6	2,1	2,7	131,4	164,6
3-Düzen. ve Denet. Kurum. Gel.	17.602	31.282	77,7	0,6	0,6	92,1	83,7
Bütçe Dengesi	-383.384	-973.554	153,9			23,6	36,7
Faiz Dışı Denge	16.716	-209.545	-1353,6			-1,7	15,0

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TEPAV hesaplamaları

Bütçe gelirlerinde ağustos sonu itibarıyla artış oranı yüzde 75,2, vergi gelirlerinde ise yüzde 69,6 seviyesinde olmuştur. **Bütçeyi bu anlamda kurtaran, vergi dışı kalemlerinde artış oranının yüzde 111,3 seviyesinde gerçekleşmesidir.** Burada da öne çıkan Hazinesinin elde ettiği faiz gelirlerinde dönemsel olarak yaşanan olağanüstü artışlar, hizmet sunumu karşılığında (2024 bütçesinde orijinalde öngörülme) elde edilen gelirler ile idari ve vergi cezaları olmak üzere cezalardan kaynaklı tahsilatlardır.

Toplam vergi gelirler artışı yüzde 69,6 olmakla birlikte kurumlar ikinci geçici vergisi tahsilatının yaklaşık yüzde 70 oranında bir artışla gelmesi durumunda³ toplam artış oranı yüzde 77,9'a çıkmaktadır. Bu da bütçe açığının yaklaşık olarak 768 milyar TL'ye düşmesi demektir.

Vergi gelirlerinde ise gelir vergisinde ücretler üzerinden elde edilen tahsilatlar ile menkul kıymetler üzerindeki stopaj oranlarının yükselmesinden kaynaklı ilave artışlar olurken dahilde alınan dolaylı vergilerde ise hem enflasyon etkisi hem KDV tevkifat oranlarındaki artış hem de tahakkuk tahsilat performansındaki iyileşmeye bağlı olarak KDV ve ÖTV hasılatları artmıştır.

Uluslararası ticaret üzerinden alınan vergi tahsilatında ise haziran raporumuzda da altını çizdiğimiz üzere artışın dış ticaret hacmindeki düşme ve kur etkisiyle belirgin şekilde yavaşlayacağı beklentisi gerçekleşmiştir.

Vergi artışına bu dönemde en büyük katkı sırasıyla ÖTV, KDV ve gelir vergisi tevkifatından gelmiştir.

³ Bu oran özellikle şirket karlarının düşme eğiliminde olması nedeniyle daha düşük de tahmin edilebilir. Bütçede öngörülen artış oranı ise yılsonu için yüzde 89,4 seviyesindedir.

Tablo 5. 2024 Ağustos Sonu Merkezi Yönetim Bütçesi Vergi Gelirleri Tahsilatı

(milyon TL)	2023 Ağustos	2024 Ağustos	2024 % Artış	2024 % Dağ.	Art. Katkı % 2024
Toplam Vergi Gelirleri	2.595.810	4.401.815	69,6	100,0	100,0
1. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	871.518	1.376.455	57,9	31,3	28,0
a) Gelir Vergisi	398.119	875.841	120,0	19,9	26,5
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	35.615	65.892	85,0	1,5	1,7
Gelir Vergisi Tevkifatı	355.494	799.428	124,9	18,2	24,6
b) Kurumlar Vergisi	473.399	500.614	5,7	11,4	1,5
Kurumlar Geçici Vergisi	228.253	236.250	3,5	5,4	0,4
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	46.551	68.046	46,2	1,5	1,2
a) Veraset ve İntikal Vergisi	2.476	3.689	49,0	0,1	0,1
b) Motorlu Taşıtlar Vergisi	35.513	59.429	67,3	1,4	1,3
c) Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	8.491	4.844	-42,9	0,1	-0,2
3. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Verg.	902.771	1.743.061	93,1	39,6	46,5
a) Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	285.482	602.998	111,2	13,7	17,6
b) Özel Tüketim Vergisi	512.745	871.717	70,0	19,8	19,9
Petrol ve Doğalgaz Ürünleri (I)	75.921	243.530	220,8	5,5	9,3
Motorlu Taşıtlar (II)	256.663	311.317	21,3	7,1	3,0
Alkollü İçkiler (III-a)	39.938	62.990	57,7	1,4	1,3
Tütün Mamülleri (III-b)	102.036	192.626	88,8	4,4	5,0
Kolalı Gazozlar (III-c)	5.349	7.544	41,1	0,2	0,1
Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallar (IV)	32.839	53.709	63,6	1,2	1,2
c) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	73.767	209.313	183,7	4,8	7,5
d) Şans Oyunları Vergisi	12.453	23.214	86,4	0,5	0,6
e) Özel İletişim Vergisi	9.695	18.184	87,6	0,4	0,5
f) Dijital Hizmet Vergisi	5.639	11.932	111,6	0,3	0,3
g) Konaklama Vergisi	2.989	5.702	90,8	0,1	0,2
4. Uluslararası Tic. ve Mua. Alınan Verg.	636.715	1.004.724	57,8	22,8	20,4
b) İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	550.545	860.143	56,2	19,5	17,1
5. Damga Vergisi	51.054	90.258	76,8	2,1	2,2
6. Harçlar	78.023	118.460	51,8	2,7	2,2
7. Başka Yerde Sınıflan. Diğ. Verg.	9.178	811	-91,2	0,0	-0,5

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TEPAV hesaplamaları

Vergi gelirlerinde OVP'de öngörülen 198 milyar TL seviyesindeki ilave artış yılın kalan kısmında dolaylı vergilerde düşük büyüme ve baz etkisi ile uygulama yönlü bazı tedbirlerin varlığında kurumlar vergisi performansına bağlı görülmektedir.

Eylül ayı üçüncü çeyrek bütçe izleme bültenimizde 2024 yıl sonu tahmini ile kapsamlı analiz ve değerlendirmeler yapılacaktır. Ama bu aşamada **2024 yılı Ağustos sonuçları bize aslında kamunun harcama yönlü reel büyüme eğilimini devam ettirdiğini, vergi gelirlerinin beklenin aksine artmayıp azaldığını ve gelirlerdeki düzelmenin sürekliliği olmayan diğer gelirlerden kaynaklı olduğunu göstermektedir.** Dolayısı ile bütçe açığının yüzde 5'ler seviyesinin ne kadar üstünde olacağı yılın geri kalan kısmında mali tedbirlerin uygulama hassasiyetine bağlı görülmektedir. Aksi halde bütçede yapılacak mali oynamalarla (fiscal trick) durum 2024 yılı için idare edilmeye çalışılacaktır.